

1940 En lånkbyggs innsats under krigen

I dette kapittelet skal vi møte en utflyttet lånkbygg. Ole Arvid Berg ble født på gården Leirfald den 18. desember 1916. De flyttet så til Bjørgaunet i Lånke da hans far overtok gården. Ole ble gift med Karin Gøta Maria Kjellgren fra Torsby i Sverige. Sammen har de Eva Karen Reneé, f.16. januar 1957. De bor i dag i Hallsberg, hvor Ole jobbet som ingeniør hos Volvo. Gjennom Ola Morken har følgende kommet frem:

Ole Berg kom til Steinkjersannan den 5. april 1940, hvor hans regiment IR13 skulle starte treningen for å avløse innen den såkalte nøytralitetsvakta. Tyskernes angrep på Norge noen døgn senere skulle naturligvis radikalt forandre bataljonens oppgave. Da de første signaler om angrepet tikket inn, ble de i all hast transporterte i busser mot Stjørdal, hvis hensikt var å forhindre at tyskerne tok Værnes. Da de kom til Skatval, mottok de beskjeden om at flyplassen allerede var besatt og at store tyske styrker var på vei nordover. Ledelsen hadde ikke annet valg enn å gjøre retrett. Og med tyskerne i ryggen trakk de seg tilbake, og stanset ikke før de kom til Kvam ved Snåsavatnet. Herfra sendte IR13 ut diverse spaningsgrupper, som i hvite kamuflasjedrakter sonderte tyskernes bevegelser. Det ble raskt klart for befalet at en uøvd norsk infanteribataljon med kun lette håndvåpen, ikke kunne stå seg mot den tyske krigsmaskinen. Dette til tross ble de i sine stillinger i mange dager, og overga seg først i begynnelsen av mai. Som krigsfanger fikk de så marsjere tilbake til Steinkjersannan, hvor tyskerne hadde opprettet en krigsfangeleir.

På det tidspunktet de ankom Steinkjer, var byen bombet og nedbrent. Kun to bygninger var intakte, kirken og skolen. Ved ankomst leiren, ble det klart gjort oppmerksom på at rømning ble straffet med døden. Kommandanten pekte på en jordvoll ca. 50 m bortenfor. På den lå det en mann som ikke hadde stanset på tilrop, og derved blitt skutt bakfra. Mannen lå på ryggen med skospissene i været. "Dette synet glemmer jeg aldri", sier Ole Berg.

Bescheinigung.

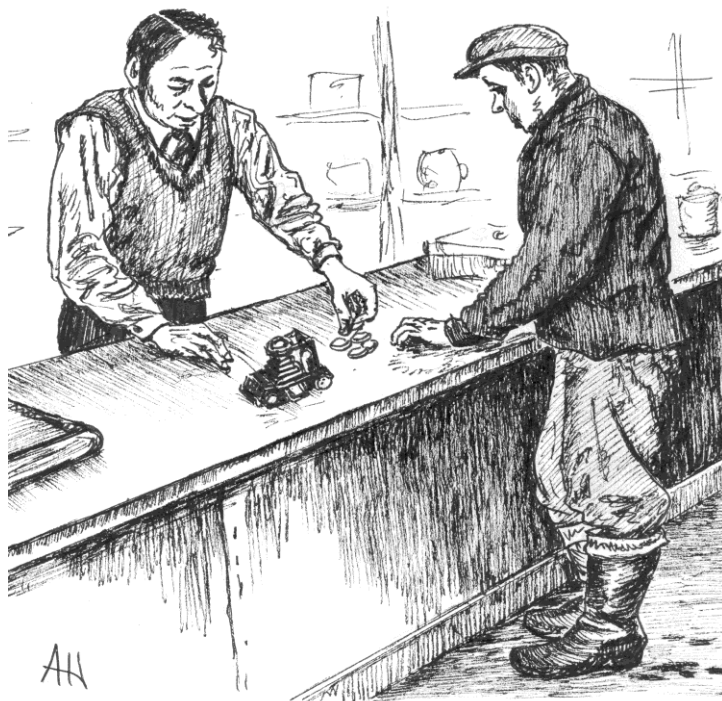
Der norw. Kriegsgefangene	Berg, Ole	(Name, Vorname)	
geb.	18/12 1916	Dienstgrad	Führer
Beruf	Landarbeiter	an dem Gefangenenlager	Steinkjer
		in seiner Heimatort	Hell
entlassen		O. U., den	6. Juni 1940
Dienstzeit		Dienststelle	07161 C
		Dienststelle.	
		Unterschrift	
			Hauptmann u. Kap.-führer

Kommandanten var ikke uten humor. Under oppstillingen var det et svære leven fra en del flaksende måker. Under stor tysk latter og gestikulering utbrøt obersten: "Die Mösem haben es gut, Sie nur essen und scheisen".

Tyskerne forstod raskt at de kunne ikke sitte inne med så mange fanger, slik at et tilbud om frigivning med bakgrunn i en skriftlig plausibel motivering – ville bli etterkommet. Ole Berg ble derfor sluppet fri den 6. juni med bakgrunn i at han var viktig for jordbruket (jordbruksarbeider).

Etter frigivningen kom Ole tilbake til Stjørdal, og kom med i motstandsbevegelsen. Han fikk klar skriftlig beskjed fra rektoren ved Stjørdal realskole om å forandre sin innstilling ovenfor tyskerne og NS. Brevet overlot Ole Berg til advokat Johan Hoås i Lånke, med tanke på eventuelle rettssaker mot okkupantene og deres medhjelpere.

Etter noen måneder intensiverte tyskerne sine rassia og arrestasjoner, og Ole Berg skjønnte at han lå tynt an. Det var best å forlate Stjørdal. Fluktveien gikk østover. Ved Essandsjøen bodde Brita og Anton, kjent under navnet: ”*Brita og Anton ved Essanden*”. Brita var same, og stedet de hadde sin leir på het Fiskåvollen. Ole hadde tidligere vært på besøk hos dette originale paret. Dit la han nå veien. Her ble han en stund. Men fra Brittias døtrer: Laila og Elisabeth, som jobbet på Vekterstugu, kom det beskjed om at myndighetene i Tydal hadde fattet interesse for det nye individet som levde sammen med Britta og Anton ved Essandsjøen. Det var derfor sikrest å komme seg over grensen om en ville ha livet kjært. Sammen med Laila og Elisabeth, kom Katinka Knudsen fra Lånke og Håkon Johansen fra Hommelvik. I lag med disse satte Ole Berg kursen for svenskegrensen dagen etter. De krysset grensen mellom Blåhammarstugan og Sylstasjonen, og ankom om ettermiddagen til Enafors. For å få penger til togbillett, pantsatte Ole Berg sitt flotte Leica fotoapparat hos en Folke Johanson. Det skulle han ikke ha gjort. Til tross for at Ole noen uker senere sendte penger nordover til vedkommende, fikk han aldri kameraet tilbake.

Etter et par dager i Stockholm kom Ole Berg til en flyktningleir i Öreryd i Småland. Herfra søkte han seg jobb som skogsarbeider, og fikk jobb på gården Kvarsebo utenfor Hestra. Her kom han i lag med Johannes Havig fra Trondheim (senere oberst), Eirik Einum fra Børsa og Martin Jonsrud fra Ringerike. Etter noen dager fikk Ole tilbud om å bli med noen norske båter fra Gøteborg over til England. Han takket nei, heldigvis. Skjebnen til disse båtene er vel kjent. Muligheten kom senere. Den 17. desember 1942 klokken 15:15 kom han seg med et fly fra Bromma flyplass til Skottland. For å unngå tyske fly, måtte de fly veldig høyt. Ole Berg erindrer den dag i dag hvor fryktelig kaldt det var om bord. Kvelden deretter, på hans 26-årsdag – satt Ole på et tog nedover til London. Om bord var det fire politifolk, som passet på dem så de omtrent følte seg som forbrytere. I London ble de integrerte på Patriatic School i lag med andre fra hele 20 nasjoner. Her ble de utsatt for ”forhør” i flere dager. På selve

julekvelden ble de ”klarerte” og endelig satt fri. Ole Berg fikk bopel på Shaftesbury Hotell midt i London. Julekvelden dro de til den norske sjømannskirka.

Den 5. januar 1943 kom ordren om å reise til Rosemarkie i Skottland. I en leir som het Fort Rose fikk Ole Berg opplæring i alle typer av britiske våpen, håndgranater og eksplosiver. Leiren var tiltenkt personell som hadde kommet fra Norge, for så å settes inn i kamper i hjemlandet igjen. Sjefen for avdelingen var en major Hauge, med kaptein Reidar Løvlie som kompanisjef. De var inndelt i tre tropper, hvorpå Ole Berg ble troppsjef for den ene. I utgangspunktet ble Ole Berg tiltenkt en oppgave som skiinstruktør ovenfor engelske soldater, men han ba om å slippe dette ut i fra at han følte å ikke beherske språket godt nok. Hans ønske var derimot å komme inn i fallskjermavdelingen og bli droppet over Norge.

I mars ble Ole Berg likevel sendt opp til jaktslottet Pitmain Lodge i de skotske høgfjell for å tiltre som skiinstruktør. Skiutdanningen ble ledet av kaptein Bathurts, med selveste verdensmesteren i slalom og utfor: Bill Bracken som nestkommanderende. Men på grunn av snømangel, ble oppholdet kortvarig og Ole Berg kom seg endelig på fallskjermkurs ved Manchester. Han forteller at tonen ved kurset var temmelig rå og tøff, men likevel hjertelig – typisk engelsk. Det første han fikk beskjed om var: ”...om skjermen ikke løser seg ut, kom tilbake og du skal få en ny en...” og ”.....om skjermen ikke løser seg ut og du deiser i bakken, legg beina i kors slik at du skrur deg ned i jorda så slipper vi mye ekstraarbeid med begravelse og lignende....”.

Sommeren 1943 begynte nordmennene og Ole Berg å bli utålmodige. De ventet på en mulig invasjon i Norge. Ole Berg følte at han ikke fikk bidra, og anmodet om overføring til en britisk avdeling. På denne tiden var engelskmennene på fremgang i Nord-Afrika – og hadde faktisk bruk for nordmennene. Ole Berg og en del andre kom seg til London hvor de fikk gjennomgå en del tester og prøver over en uke. De ble tatt opp i britiske avdelinger på Isle of Weight, og ny opplæring ble påbegynt. Etter noen måneder med trening, skulle Ole Berg få en velfortjent perm. Han dro inn til London. Dette oppholdet kunne ha blitt Oles siste, for ved 23-tiden en mørk kveld ble han overfalt utenfor hotellet. Han fikk brudd på kjevebeinet og havnet på sykehus i en måned. Da han igjen meldte seg til tjeneste, kom en ny skuffelse. Nordmenn innen britiske styrker hadde blitt kalt tilbake til sine respektive norske avdelinger. Han var like langt. Men så dukket en mulighet til aktiv tjeneste likevel opp. Den norske MTB-flåten trengte matroser, og Ole Berg – til tross for offisersgrad – valgte å melde seg som matros for å kunne bli satt inn i aktiv tjeneste på norskekysten. Han kom om bord på MTB712, under ledelse av den unge marineløytnanten Herlofsen.

Ole Berg

Ole Berg

Under et raid mot den nederlandske kysten, ble MTB712 truffet – og det var kun flaks som reddet mannskapet, hvor Ole Berg bemannet en mitraljøse. På grunn av at båten måtte til reparasjon, ble Berg overført til en britisk MTB, og var med som beskyttelsesbåt den 6. juni under invasjonen i Normandie. Etter D-dagen kom endelig muligheten til innsats i Norge. Oppe i det skotske høylandet ble det opprettet en treningsleir for nordmenn, hvis oppgave var tiltenkt spesialoppdrag i Norge i lag med hjemmefronten. De fleste mål var dammer, omformere, broer etc. Ole Berg fikk kommandoen over en tropp på 24 mann, hvis tildelt område var Østerdalen ned til Kongsvinger. I daglig tale het dette øvelsesfeltet, bestående av flere bygninger / tropper med flere kilometer avstand, for STS26 (Special Training School), og avdelingen ble etter hvert kjent under navnet ”Kompani Linge” (skuespilleren som mistet livet under et kommandoraid på Vestlandet). Opplæringen bestod av et meget intensivt kurs på seks uker hvor alt, absolutt alt måtte læres, fra ”silent killing”, tåle tortur til bruk av blåsyretabletter.

Men Ole Bergs tropp hadde ikke ”tur”. På sine to første oppdrag over Norge, måtte de grunnet været gjøre vendereise. Men så, etter mye venting kom de seg på nytt av sted – og landet i Sverige. Deretter med bil til Värmland og en liten plass som het Knappen. Her skulle de forene seg med milorggruppen ”Røysa”. Fra sitt utgangspunkt i Sverige foretok gruppen innfall i Norge, i ren partisanstil. Ole Berg har i sine memoarer nøyе gjengitt de oppdrag gruppen gjennomførte, og som blant annet førte til store

Ca. 1980
Kona Karin Gøta, mor Karen, datter Eva René og Ole

lidelser for personellet, hvorav Knut Rasch og Olav Bolstad ble skutt, hard såret og ført til fangenskap – ble invalide og hadde store smerter resten av livet. Den virksomheten Ole Berg utøvde var meget farlig. Flere milorg-menn måtte ikle seg rollen som nazister for å infiltrere. Nervøsiteten var meget stor, på bristepunktet etter hvert som okkupasenten skjønnte at kapitulasjonen var like rundt hjørnet. For utenforstående er det nok vanskelig å fatte hva slags innsats disse i grensetraktene gjorde, og hvilke ”fiender” de stod ovenfor. Kombinert med regulære kamphandlinger, var grensesnittet ovenfor ”flyktninger” til Sverige meget vanskelig og uklart. En kan sammenligne det med frykten for vår tids selvmordsbombere. Troppen ble liggende i grenseområdet frem til freden kom. Kaptein Ole Berg fikk nå oppdraget med avvæpning med utgangspunkt i Våler. I nærområdet (Haslemoen) lå det ca. 10 000 tyskere. En av oppgavene gjorde et sterkt inntrykk på Ole Berg. I 1944 hadde to russiske fanger på Elverum drept en tysk sjåfør, for så å rømme over til Sverige. Som represalier, ba den tyske kommandanten i fangeleiren om 20 frivillige russiske fanger (av ca. 50 stk) - for å bli skutt. Alle meldte seg. 20 ble plukket ut. De måtte selv grave sin fellesgrav. Så ble de stilt opp og skutt foran øynene på sine medfanger. Den 12. juli 1945 måtte tyskerne som hadde vært med på dette – selv grave opp igjen de skutte russerne. – Høsten 1945 ble Ole Berg dimmitert, og gikk tilbake til det sivile. For sin innsats ble han tildelt deltagermedaljen og Krigsmedaljen undertegnet av kong Håkon, statsminister Einar Gerhardsen og forsvarminister Jens Kristian Hauge.

Et par dager før påsken i 2006 ringte Ole Berg til undertegnede med godkjennelse til å trykke denne artikkelen. Annen påskedag mottar jeg beskjed fra Ola Morken om at Ole Berg gikk bort påskeaften. Ola hadde fått beskjed mens han var inne i Sylane – på det stedet Ole levde sammen med Brita og Anton i 1940 før han måtte krysse grensen. At Ola var nettopp der da Ole Berg døde, må betraktes som en merkverdighet – som nok Ola Morken aldri kommer til å glemme. Tårene presset på for Ola der inne i fjellheimen den påskeaften.